זענען געקומען הערן א יידיש וואָרט. איך האָב געזען טויזנטער יידישע קינדער, וואָס לערנען אין יידישע שולן. אי אויף ענגליש, אי אויף העב־רעאיש און אי אויף יידיש. איך האָב געזען צענדליקער בתי־מדרשים מיט מתפּללים. איך האָב געזען חדרים און א ישיבה. איך האָב געהערט זינגען ביי יעדער פייערונג די „התקוה" און אין וואַקס־הויז האָט אפּגעהילכט די „שבועה". איך האָב געהערט יידישע פאָלקס־לידער, וואָס עס האָבן געזונגען יידישע כאָרן און איך האָב באַוווּנדערט די יידישע ספּאָרט־קלובן, וואָס זענען באַרימט אין גאַנצן לאַנד. איך האָב געזען אמתע יידן, וואָס יידישקייט איז פאַר זיי די לופט, מיט וועלכער זיי אָטעמען און פאַר וועמען א יידיש בוך איז א הייליקייט.

איך האָב באַגעגנט אין אויסטראַליע יידישע קולטור־טוער — די שטילע באַגלייטער פון דער יידישער ליטעראַטור און איך האָב געשמועסט מיט יידישע שרייבער, וואָס שאַפן זייערע ווערק אויף יידיש־לשון. עס דערשיינען צוויי יידישע וואָכן־בלעטער, עס גייען אַרויס פון צייט צו צייט יידישע ביכער און מען קען אפילו הערן א לעקציע אין העברעאיש פון א ירושלימער שליח.

א פילפאַרביקע יידישקייט, אַזוי ווי א רעגן־בויגן, דערהויבט זיך איבער דעם ווייטן וועלט־טייל אויסטראַליע.

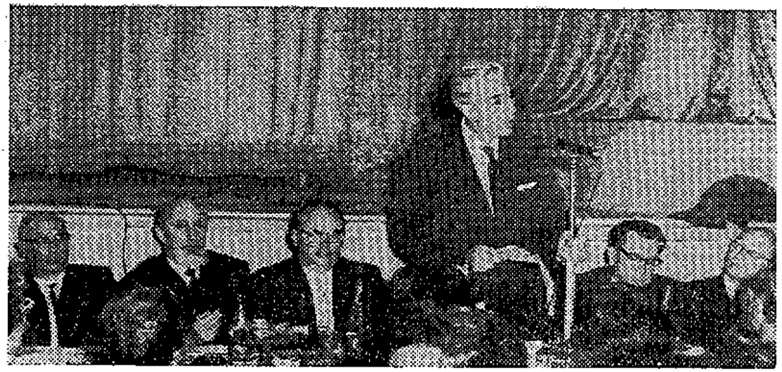

אויפן קבלת־פּנים־אָוונט פאַר מענדל מאַן אין 1962.
(פון רעכטס צו לינקס): י. קערש, ל. פרידמאַן, מענדל מאַן (רעדט), י. ריימער, דוד טושינסקי (פון פּאַריז), ס. בורשטין.

ד"ר בערל פרימער

אַ בליק אויף יידיש מעלבורן

(איינדרוקן פון אַ באַזוך אין 1965)

די שורות ווערן געשריבן ווען איך בין נאָך אין מעלבורן. זענען זיי טאַקע קורץ און אויף דערווייל. בכלל קען מען א ישוב נישט לערנען, אפילו ווען דער „אויף איין פוס" דויערט 5 וואָכן. מען דאַרף קענען דאָס לאַנד און די אַלגעמיינע סביבה, אין וועלכער דער ישוב געפינט זיך. ווי אָריגינעל יידיש און ווידערשטעגדיק צו השפּעות אַ קהילה זאָל נישט זיין, איז זי דאָך אַ טייל פון קאָלאָריט, קולטור און לעבנסשטייגער פון דער נישט־יידישער וועלט. און אויסטראַליע איז זיכער אַ קאָמפּליצירט, ברייט און גאָרנישט קיין פּשוט לאַנד. פונדעסטוועגן האַלט איך זיך פאַר באַרעכטיקט אַרויסצוזאָגן איניקע מיינונגען נאָך צענדליקער באַגעגענישן מיט קרייזן, פּובליקומס, אָרגאַניזאַציעס און אומצאָליקע געשפּרעכן.

מ'קען כאַראַקטעריזירן דאָס יידישע מעלבורן אַלס אַ נ אָ ע נ ט ע ר ווינקל אין אַ ו ו י י ט ע ר מדינה, אַ קליינער ישוב מיט גרויסע אַמביציעס און פּאַרנעס. די היימישקייט פון אָט דעם ישוב, זיין אַריינגעוואַקסנקייט אין וועלטלעכער יידישקייט איז צום באַוווּנדערן. ס'איז פּלא פּלאָים. אויף דעם דרומדיקסטן טייל פון ווייטסטן קאָנטינענט אין דער וועלט, געפינט זיך אַ יידישער אַאַזיס, וואָס דערמאָנט אין זיין נוסח די אָרגאַנישסטע יידישע ווינקלען אין דער וועלט. ס'איז טאַקע „עק־וועלט" געאָגראַפיש, אָבער אין יידישער הינזיכט — די סאַמע האַרץ פון דער וועלט.

אָט האָט איר פאַר זיך די גאַנצע פּאַנאָראַמע: בתי מדרשים און שולעס, פּאַרטייען און לאַנדסמאַנשאַפטן, אַ הונדערט אינסטיטוציעס און אַלע טעטיק. עס איז אַן אינטענסיוו קאָכעדיק יידיש לעבן, אָבער נישט נאָר דאָס — יידיש מעלבורן איז אויך נאָענט צו אַלץ, וואָס געשעט אין יידישן לעבן, אין דער וועלט, אין מדינת ישראל און אומעטום. דער ישוב איז קאָמפּעטענט און געניי אינפאָרמירט וועגן אַלץ וואָס פּאַסירט אין יעדן ווינקל פון יידישער צעשפּרייטקייט. דאָס אויער איז צוגעשפּיצט און סענסיטיוו און דאָס וואַכזאַמע האַרץ פאַרווישט די געאָגראַפישע דיסטאַנצן.

דער ישוב איז עפּעס העכער פון 30 טויזנט נפשות, אפילו איז אונדזער ביסל אָרעמקייט איז דאָס נישט קיין גרויסע צאָל, אָבער רעלאַטיוו

געקומען איז ער איינער פון די יידישסטע און בעסטע ישובים אויף דער וועלט. ער איז פון די, וואס מען קען אנציילן אויף פינף פינגער. אט איניקע ביישפילן געקומען פון די וועזנטלעכסטע געביטן פון יידישן לעבן: אין מעלבורן זענען טעטיק 7 יידישע טאג־שולן, וואס נעמען ארום א קימא־לן פון 2500 קינדער, ד.ה. עטלעכע פערציק פראצענט פון אלע יידישע קינדער אין שול־עלטער. דאס איז דער העכסטער פראצענט אין די תפוצות. אבער אויך אין דעם אלגעמיינעם פראצענט פון באזוך אין די יידישע שולן קען דער ישוב זיך אויסגלייכן מיט דער בארימטער מעקסיקע סיטי, ארומנעמענדיק העכער 80 פראצענט פון יידישע קינדער. אין מעלבורן דערשיינען 2 וואכן־צייטונגען אויף א זייער פיינעם און ערנסטן ניווא. די קליינע קהילה האט א גאר בכבודיקע גרופע יידישע שרייבער: דעם בארימטן עסייאיסט און ליטעראטור־קריטיקער י. ראפאפארט, דעם גלענצנדן פראזאאיקער הערץ בערגנער, דעם תלמיד־חכם און עסייאיסט י. קאהאן און א ריי זשורנאליסטן, מיט וועלכע יעדע ערנסטע פובליקאציע וואלט זיך נישט געשעמט. אין שטאט עקזיסטירט א יידישע טעאטער־גרופע שוין 25 יאר, וואס האט זיך פארעקשנט צו געבן אן ערנסטן רעפערטואר און ציט צו, ווי אויף להכעיס, א געטרייען און אן אינטעליגענטן עולם. די ציוניסטישע פעדעראציע איז דא שטארק און איינפלוסרייך. דער „בונד״ האט דא איינע פון די שטארקסטע גרופעס אין דער וועלט. העכער א מיליאן פונט א יאר ווערט דא געזאמלט אויף ישראלדיקע, אלגעמיין־יידישע און לאקאלע צוועקן.

אין געזעלשאפטלעכן לעבן איז דא אויך דא א שיטה און נישט סתם קיין אויפזאמלונג פון ארגאניזאציעס. דער „באארד אף דעפיוטיס״ פירט זיך מעשה פארלאמענט. אפילו אונדזערע ליבהארציקע לאנדסמאנשאפטן האבן דא געשאפן א פעדעראציע און קריסטאליזירן זיך אלס פאקטאר. ס׳איז א מזל פון א ישוב.

דאס אלץ קען מען נישט דערקלערן נאר דערמיט וואס די בויער פון ישוב זענען געווען מזרח־אייראפעאישע יידן. א סיבה איז עס, אבער נישט די איינציקע. גיכער האבן דא געווירקט די טאטעס פונם קהל, וואס זענען געווען קולטור־גיריק און יידישלעך און וואס האבן זיך גרופירט און געטוליעט ארום דער „קדימה״. נאר וועגן דעם א ביסל שפעטער.

אוודאי הייסט דאס נישט, אז יידיש מעלבורן איז א טלית, וואס איז אינגאנצן תכלת. די גורלדיקע יידישע פראבלעמאטיק, די געפארן, די שאטנס האבן דעם ישוב אויך נישט אויסגעמיטן. דערווייל שטייען די יונגע, הי־געבוירענע מחוץ דער יצירה און מעשים. זייער ווייניק יונגע פנימער זעט מען אין די געזעלשאפטלעכע קרייזן, אפילו אין די, וואס זענען שוין פון לאנג אריבער אויף ענגליש. מען זעט דא אויך דעם

קינסטלעך צוגעאיילטן פראצעס פון באזייטיקן יידיש. עס איז אויך פאראן א שפאר ביסל איבערפלעכלעכער „אויסטראליאניזם״ (א זאך, וואס אפילו אן אמתער אויסטראליער ווייסט נישט מיט וואס מען עסט דאס). מעלבורן איז אויך „באשאנקען״ מיט א שפאר ביסל מחלוקתן, אבער ווי איינער וואס קען א ביסל דאס יידישע לעבן אין דער וועלט, וואלט איך מיר געוווּנטשן, אז אומעטום זאל אויסזען אזוי ווי אין מעלבורן.

דאס יידישע לעבן, די יידישע קהילה איז געגאנגען אין א פארקערטער ריכטונג ווי מעלבורן אליין — די הויפטשטאט פון וויקטאריע. מעלבורן האט 2 מיליאן איינוווינער און פירט זיך ווי א רואיק פראווינץ־שטעטל, אבער די מעלבורנער יידן האבן א פארנעם פון א וועלט־מעטראפאליע. ווידעראמאל א פאר אילוסטראציעס: צום חג העצמאות קומען 5—6 טויזנט יידן, צו דער געטא־פייערונג 2—3 טויזנט יידן. די הר־הצופים־שולע זעט דא אויס ווי א גאנצע אימפעריע און דוכט זיך מיר, אז ישראל האט נישט קיין דערציאונגס־אנשטאלט מיט אזעלכע געביידעס.

דער פארדינסט פארן גרויסן טאן, פארן ברייטן גבירישן פארנעם האט אין א גרויסער מאס די „קדימה״. זי האט די ערשטע אראפגעבראכט לעקטארן פון ווייטע מקומות און געשאפן אן עולם פאר פילצאליקע לעקציעס אין א קורצן באזוך. איר קולטור־עקשנות און פאלקסטימלעכע טריישאפט האט דעמאקראטיזירט די געזעלשאפט און איר אנגעפילט מיט א מחיהדיקן טעם. ווידער א פאראדאקס — די אלטע און ארעמע קארלטאן־אינסטיטוציע, און נישט די גרויסע געביידעס אויף די לוקסוס־דיקע גאסן, האט אויפגעפראלט די טירן צו דער וועלט. ווייזט אויס, אז דער רוף איז דא געקומען פון אינעווייניק, פון די סאמע ווארצלען.

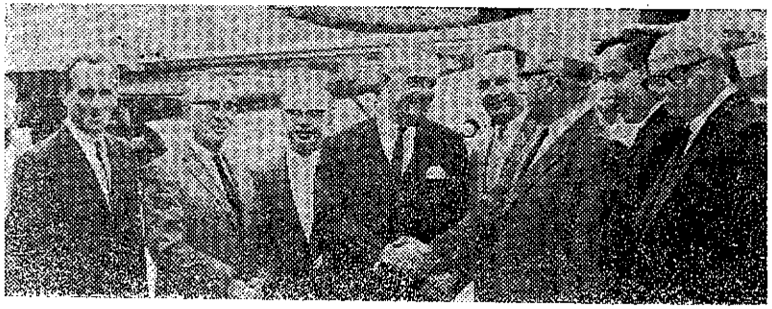

ד״ר בערל פרימערביים אנקומען קיין מעלבורן אין יאר 1965
(פון ר. צו ל.): פ. אלטמאן, א. סאקאלאוויטש ב. פאטקין, י. לעוויטאן,
ד״ר בערל פרימער, י. ריימער, ס. בורשטין, מ. לעווי.